

Edyta Rutkowska-Tomaszewska*, Artur Zwaliński**

Decyzje Prezesa UOKiK w sprawach stosowania niedozwolonych klauzul we wzorcach umownych dotyczących usług finansowych za lata 2020–2021¹

Spis treści

- I. Wprowadzenie
- II. Ogólna charakterystyka „zakazanej praktyki rynkowej” polegającej na stosowaniu klauzul abuzywnych we wzorcach umownych oraz decyzji wydawanych przez Prezesa UOKiK w tych sprawach
- III. Decyzje Prezesa UOKiK dotyczące klauzul *spreadowych* (kursowych) we wzorcach umów o konsumencki kredyt hipoteczny
- IV. Decyzje Prezesa UOKiK dotyczące klauzul modyfikacyjnych we wzorcach umów o usługi finansowe
- V. Decyzje Prezesa UOKiK dotyczące klauzul w zakresie odpłatności za usługi finansowe (klauzule kosztowe)
- VI. Podsumowanie i wnioski

Streszczenie

W niniejszym artykule dokonano przeglądu decyzji Prezesa UOKiK wydanych w latach 2020–2021 a dotyczących zakazanych praktyk konsumenckich na rynku finansowym, polegających na stosowaniu niedozwolonych klauzul umownych we wzorcach umów o usługi finansowe. Przeanalizowano i oceniono wszystkie decyzje wydane przez Prezesa UOKiK w sprawach tych praktyk (tzw. decyzje klauzulowe). Jednak ze względu na ograniczone ramy opracowania szczegółowe omówienie dotyczy jedynie niektórych z nich, a ich podobieństwo do pozostałych spowodowało, że analizie poddano te najbardziej istotne i interesujące, w ramach wyodrębnionej przez Autorów kategorii. Podzielono je na pewne grupy wiodących problemów w odniesieniu do tzw. decyzji klauzulowych na: klauzule modyfikacyjne, w zakresie odpłatności za usługi finansowe (klauzule kosztowe) i klauzule *spreadowe* (kursowe).

* Profesor Uniwersytetu Wrocławskiego; doktor hab. nauk prawnych; Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego; specjalizuje się w problematyce prawa rynku finansowego ze szczególnym uwzględnieniem prawa usług finansowych, a zwłaszcza ochrony klienta (konsumenta) na tym rynku. Autorka licznych publikacji oraz organizatorka konferencji z zakresu wskazanej problematyki badawczej; adres e-mail: edyta.rutkowska-tomaszewska@uwr.edu.pl; ORCID <https://orcid.org/0000-0001-9359-7034>.

** Absolwent Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego; zastępca dyrektora w Departamencie Ochrony Zbiorowych Interesów Konsumentów Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów. Zajmuje się problematyką przestrzegania prawa konsumentów na rynku usług finansowych. Artykuł prezentuje poglądy autora i nie powinien być traktowany jako stanowisko innych podmiotów, organów lub instytucji; adres e-mail: artur.zwalinski@uokik.gov.pl.

¹ W artykule przeanalizowano i oceniono w ogólnym wymiarze wszystkie decyzje Prezesa UOKiK wydane w latach 2020–2021 dotyczące usług finansowych w sprawach stosowania niedozwolonych klauzul umownych, choć ze względu na ograniczone ramy opracowania, szczegółowa analiza dotyczy jedynie niektórych z nich – tych najbardziej istotnych i interesujących ze względu na okoliczności, w ramach wyodrębnionej przez Autorów kategorii.

Słowa kluczowe: usługa finansowa; niedozwolone klauzule umowne; ochrona konsumenta; wzorce umowne; klauzule modyfikacyjne; klauzule *spreadowe*; klauzule kosztowe.

JEL: K12, K15, K42

I. Wprowadzenie

Działania Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (dalej: Prezes UOKiK) podejmowane na podstawie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów² w sprawach antykonsumenckich praktyk rynkowych na rynku usług finansowych w latach 2020–2021 (tj. w okresie pandemii COVID-19) nie uległy ograniczeniu, a nawet były bardziej intensywne. Aktywność ta przejawiała się w różnych formach: w bieżących działaniach w zakresie inicjatyw legislacyjnych³, w postaci wszczynanych nowych postępowań administracyjnych (zarówno wyjaśniających, jak i tych kończących w sprawach antykonsumenckich praktyk rynkowych), wystąpień w trybie art. 49a uokik, wydawania stanowisk oraz istotnych poglądów w sprawach dotyczących umów o usługi finansowe. Wreszcie, w badanym okresie działania te obejmowały wydanie decyzji kończących postępowania administracyjne w sprawach o uznanie postanowień wzorców umów o usługi finansowe za niedozwolone, które będą przedmiotem dalszych szczegółowych rozważań w niniejszym artykule. W tym miejscu warto zaznaczyć, że decyzje Prezesa UOKiK w sprawach o uznaniu postanowień wzorca umownego za niedozwolone⁴ (podobnie jak decyzje o uznaniu praktyki za naruszającą zbiorowe interesy konsumentów⁵) stanowią istotne, tak dla konsumentów, jak i dla rynku oraz przedsiębiorców, instrumentarium sprawowania publicznego nadzoru nad praktykami rynkowymi przedsiębiorców wobec konsumentów, w tym także na rynku finansowym (szerzej: Rutkowska-Tomaszewska i Choptiany, 2020; Rutecka-Góra i Rutkowska-Tomaszewska, 2021). Mają one istotne znaczenie w zapewnieniu ochrony konsumenta jako słabszej strony, w relacjach umownych z przedsiębiorcą, zwłaszcza instytucją finansową, posiadającą przewagę kontraktową. Jest on sprawowany w interesie publicznym (art. 1 uokik) poprzez eliminowanie zakazanych praktyk rynkowych i ich negatywnych dla konsumentów skutków (nie tylko prawnych) i ochronę interesów zbiorowych, chociaż decyzje Prezesa UOKiK mają również pośrednie przełożenie na ochronę indywidualnych interesów konsumentów. Nakaz zaprzestania naruszeń wynikających z art. 23a oraz 24 uokik oraz określone w decyzjach Prezesa UOKiK środki usunięcia ich skutków, a także nakładane na przedsiębiorców i kadrę zarządzającą kary pieniężne, są z jednej strony dolegliwe dla przedsiębiorcy, z drugiej zaś – stanowią realną gwarancję ochrony konsumentów i zmiierzają do egzekwowania prawa konsumenckiego, w tym prawa ochrony konsumenta usług finansowych.

W rzeczywistości pandemicznej znaczenie działań Prezesa UOKiK wzrosło ze względu na rosnącą skalę nadużyć wobec konsumentów (Rutkowska-Tomaszewska i Zwaliński, 2021) oraz

² Ustawa z 16.02.2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (t.j. Dz. U. 2021, poz. 275) (dalej: uokik).

³ W odniesieniu do ograniczenia pozaodsetkowych kosztów kredytu konsumenckiego – w toku prac nad ustawą z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie systemu ochrony zdrowia związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19 (Dz. U. 2020, poz. 568), jak i wprowadzenia dla konsumentów możliwości zawieszenia wykonywania umowy kredytowej (tzw. „ustawowych wakacji kredytowych”) – w toku prac nad ustawą z dnia 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych na zapewnienie płynności finansowej przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. 2020, poz. 1086, ze zm.). Pozyskano z: https://www.uokik.gov.pl/aktualnosci.php?news_id=16423.

⁴ Określone w art. 23b–23c uokik.

⁵ Określone w art. 26–28 uokik.

zmianę kanałów sprzedażowych z tradycyjnych, świadczonych w placówkach przedsiębiorców, na kanały cyfrowe, co w okresie pandemii dotyczyło w szczególności rynku usług finansowych⁶.

Dla porównania, na podstawie analizy danych zawartych na stronie UOKiK, w badanym okresie (2020–2021) w sprawach antykonsumenckich praktyk rynkowych dotyczących usług finansowych zostały wydane łącznie 62 decyzje, w tym 12 z nich to decyzje w sprawach o uznanie postanowień wzorca umów o usługi finansowe za niedozwolone, natomiast 42 to decyzje w sprawach naruszenia zbiorowych interesów konsumentów (tab. 1).

Tabela 1. Liczba decyzji wydanych w sprawach ochrony konsumentów dotyczących usług finansowych latach 2020–2021⁷

Rok	Liczba decyzji ogółem	Decyzje w sprawach o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone	Decyzje w sprawach naruszenia zbiorowych interesów konsumentów	Liczba decyzji w sprawie nałożenia kary
2020	43	11	29	3
2021	19	1	13	5

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy decyzji Prezesa UOKiK dostępnych na stronie UOKiK w zakładce Prawo/Decyzje Prezesa UOKiK https://decyzje.uokik.gov.pl/bp/dec_prez.nsf.

Niezależnie od wydanych w tym okresie decyzji, Prezes UOKiK w sprawach tych wszczął także postępowania administracyjne, które się jeszcze nie zakończyły (tab. 2).

Tabela 2. Liczba wszczętych postępowań w sprawach ochrony konsumentów dotyczących usług finansowych latach 2020–2021⁸

Rok	Liczba wszczętych postępowań ogółem	Postępowania wyjaśniające	Postępowania w sprawach o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone	Postępowania w sprawach naruszenia zbiorowych interesów konsumentów	Postępowania w sprawie nałożenia kary
2020	30	25	1	4	0
2021	74	50	0	19	6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z UOKiK w trybie dostępu do informacji publicznej.

II. Ogólna charakterystyka „zakazanej praktyki rynkowej” polegającej na stosowaniu klauzul abuzywnych we wzorcach umownych oraz decyzji wydawanych przez Prezesa UOKiK w tych sprawach

Do antykonsumenckich zakazanych praktyk rynkowych, w sprawach których właściwy do sprawowania publicznoprawnego nadzoru nad nimi, a w jego ramach wydawania decyzji administracyjnych jest Prezes UOKiK, należy stosowanie niedozwolonych klauzul we wzorcach

⁶ Komunikat ZBP w sprawie działań pomocowych podejmowanych przez banki w związku z pandemią koronawirusa COVID-19, Warszawa, 16.03.2020 r. Pozyskano z: <https://www.zbp.pl/Aktualnosci/Wydarzenia/Komunikat-ZBP-w-sprawie-dzialan-pomocowych-podejmowanych-przez-banki>; Komunikat ZBP nr 2 w sprawie działań pomocowych podejmowanych przez banki w związku z pandemią koronawirusa COVID-19 z 31.03.2020. Pozyskano z: <https://zbp.pl/Aktualnosci/Wydarzenia/Komunikat-ZBP-nr-2-ws-dzialan-pomocowych>.

⁷ Decyzje wydane w okresie od 1 stycznia 2020 r. do 31 grudnia 2021 roku.

⁸ Postępowania wszczęte przez Prezesa UOKiK w okresie od 1 stycznia 2020 r. do 31 grudnia 2021 roku.

umownych (art. 23a uokik). Ten nowy typ zakazanej praktyki konsumenckiej⁹ wprowadzono w wyniku nowelizacji ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów¹⁰, dodając w niej dział IIIa „Zakaz stosowania niedozwolonych postanowień wzorców umów”. Jest to zakazana praktyka rynkowa o charakterze powszechnym, dotyczy bowiem wszelkich stosunków umownych w obrocie konsumenckim w każdym obszarze rynku, w tym także rynku usług finansowych, w którym stosowane są wzorce umowne¹¹. Instytucje finansowe wykorzystują w praktyce powszechnie, w ramach swobody umów, możliwość ich tworzenia i stosowania w stosunkach umownych z klientami, a zwłaszcza konsumentami. Wzorce umowne mają istotne znaczenie dla kształtowania treści umów o usługi finansowe, znacznie ułatwiając i przyspieszając proces ich zawierania, a także ograniczając związane z tym koszty. Ponieważ ich autorami są sami przedsiębiorcy korzystający z danej przez przepisy możliwości, istnieje poważne zagrożenie narzucania krzywdzących drugą stronę postanowień umownych (klauzule abuzywne lub nieuczciwe warunki umowne). Wprawdzie istnienie wzorców umownych nie wyklucza możliwości odmiennego ukształtowania, niż jest to w nich przewidziane, treści łączącego strony stosunku prawnego, jednak jest to praktyka *de facto* dosyć rzadka, co powoduje także, że równowaga formalna nie jest równowagą rzeczywistą, a przewagą kontraktową.

Klauzule niedozwolone (nieuczciwe warunki umowy) „powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta”¹². Stąd też celem dyrektywy 93/13¹³ wprowadzającej mechanizmy ochrony przed narzucaniem niedozwolonych klauzul umownych jest zastąpienie ustanowionej w umowie równowagi formalnej między prawami i obowiązkami stron, równowagą rzeczywistą, pozwalającą na przywrócenie równości tych stron bez konieczności unieważnienia wszystkich umów zawierających nieuczciwe warunki (art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13)¹⁴. Chodzi o zapewnienie ochrony konsumenta i przywrócenie równowagi pomiędzy stronami poprzez wyłączenie zastosowania warunków uznanych za nieuczciwe, przy jednoczesnym zachowaniu, co do zasady, ważności pozostałych warunków danej umowy¹⁵ i tym samym zastąpienie formalnej równowagi między prawami i obowiązkami stron umowy, jaką ustanawia umowa, równowagą rzeczywistą, pozwalającą na przywrócenie równości między nimi¹⁶.

Istotą dyrektywy 93/13 jest w szczególności ochrona konsumenta w celu przywrócenia równowagi między pozycjami przedsiębiorcy (profesjonalisty) a konsumenta w stosunkach umownych. Ta asymetria (kontraktowa i informacyjna) wynika z gorszej sytuacji konsumenta ze względu

⁹ Jednocześnie uchylono art. 24 ust. 2 pkt 1 uokik, który przewidywał jako rodzaj praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów stosowanie niedozwolonych klauzul umownych wpisanych do rejestru prowadzonego przez Prezesa UOKiK.

¹⁰ Ustawa z dnia 5.08.2015 r. o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1634).

¹¹ „Wzorce umów” to pojęcie doktrynalne, gdyż przepisy prawa nie formułują ich legalnej definicji. Kodeks cywilny w art. 384 § 1 wskazuje jako przykłady: ogólne warunki umów, wzory umów i regulaminy. Są to wszelkie klauzule przygotowane przez proponenta (w tym instytucję finansową) przed zawarciem umowy. Opracowywane są jednostronnie, w oderwaniu od konkretnego stosunku prawnego, w celu zawierania wielu umów na identycznych warunkach kontraktowych (szerzej na ten temat, zamiast wielu: Rutkowska-Tomaszewska, 2013, s. 157 i n.).

¹² Wyr. TS z 30.04.2014 r. w sprawie C-26/13 *Árpád Kásler i Hajnalka Káslerné Rábai przeciwko OTP Jelzálogbank Zrt*, EU:C:2014:282.

¹³ Dyrektywa 93/13/EWG z 5.04.1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz. Urz. UE L 95, s. 29).

¹⁴ Zob. wyr. TS z 15.03.2012 r. w sprawie C-453/10 *Pereničová i Perenič*, EU:C:2012:144, pkt 31; wyr. TS z 14.06.2012 r. w sprawie C-618/10 *Banco Español de Crédito*, EU:C:2012:349, pkt 40 i przytoczone tam orzecznictwo; wyr. TS z 3.10.2019 r. w sprawie C-260/18 *Dziubak*, ECLI:EU:C:2019:819; wyr. TS z 14.03.2019 r. w sprawie C-118/17 *Dunai*, EU:C:2019:207, pkt 40, 51; wyr. TS z 26.03.2019 r. w sprawie C-70/17 i C-179/17 *Abanca Corporación Bancaria i Bankia*, EU:C:2019:250, pkt 57; wyr. TS z 29.04.2021 r. w sprawie C-19/20 I.W., R.W. v. *Bank BPH S.A.*, ECLI:EU:C:2021:341, pkt 82–83; wyr. TS z 10.06.2021 r. w sprawach połączonych od C-779/19 do C-782/19 VB, WA, XZ, YY, ZX, DY, EX v. *BNP Paribas Personal Finance*, EU:C:2021:470.

¹⁵ Wyr. TS z 7.08.2018 r. w sprawach połączonych C-96/16 i C-94/17 *Banco Santander i Escobedo Cortés*, EU:C:2018:643, pkt 75. Podobnie: wyr. TS z 30.05.2013 r. w sprawie C-397/11 *Jörös*, EU:C:2013:340, pkt 46; wyr. TS z 31.05.2018 r. w sprawie C-483/16 *Sziber*, EU:C:2018:367, pkt 32.

¹⁶ Wyr. TS z 3.10.2019 r. w sprawie C-260/18 *Dziubak*, EU:C:2019:819, pkt 39 i przytoczone tam orzecznictwo. Podobnie wyr. TS z 14.03.2019 r. C-118/17 *Dunai*, EU:C:2019:207, pkt 40 i 51; a także wyr. TS z 26.03.2019 r. w sprawach połączonych C-70/17 i C-179/17 *Abanca Corporación Bancaria i Bankia*, EU:C:2019:250, pkt 57.

na zarówno możliwości negocjacyjne, jak i stopień poinformowania (świadomości), co prowadzi konsumenta do zaakceptowania warunków umownych zredagowanych uprzednio przez przedsiębiorcę i braku wpływu na ich treść.

Stosowanie wzorców umownych może również zagrażać uzasadnionym interesom konsumentów przez możliwość narzucania przez przedsiębiorców, będących ich autorami, postanowień niedozwolonych – tzw. klauzul abuzywnych (niekorzystnych, krzywdzących drugą stronę), dlatego na poziomie krajowym konieczna była ochrona przed nieuczciwymi klauzulami umownymi poprzez wprowadzenie mechanizmów zapewniających realizację założonych przez dyrektywę celów. Na rynku usług finansowych jest to także istotny obszar ryzyka braku zgodności, który konieczny jest do uwzględnienia przez instytucję finansową w swoich politykach *compliance*. Zwracają na to coraz większą uwagę organy nadzoru nad rynkiem finansowym i to zarówno w wymiarze makro-, jak i mikroostrożnościowym w rzeczywistości pokryzysowej (Rutkowska-Tomaszewska, 2019; Fedorowicz, 2021; Rutecka-Góra i Rutkowska-Tomaszewska, 2021).

Przepis art. 23a uokik zakazuje stosowania we wzorcach umów zawieranych z konsumentami klauzul abuzywnych, zdefiniowanych w art. 385¹ k.c.¹⁷. Są nimi postanowienia jednostronnie narzucone (takie, na które konsument nie miał wpływu, które nie zostały z nim uzgodnione indywidualnie)¹⁸, kształtujące prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco¹⁹ naruszające jego interesy (jakiegokolwiek, nie tylko ekonomiczne), przy czym nie określają one głównego świadczenia stron, w tym ceny lub wynagrodzenia, chyba że nie zostały sformułowane w sposób jednoznaczny (transparentny).

Generalna definicja niedozwolonych klauzul umownych (art. 385¹ k.c.) jest uzupełniona listą przykładowych klauzul, które mogą być uznane za abuzywne (art. 385³ k.c.), przy czym każde z postanowień wskazanych w art. 385³ k.c. jest równocześnie uznawane za wypełniające przesłanki ogólnej definicji niedozwolonej klauzuli umownej (objęte „domnianiem” abuzywności), zawartej w art. 385¹ k.c.²⁰. Niedozwolone postanowienia umowne nie wiążą konsumenta (są bezskuteczne), jednak w pozostałym zakresie strony są związane umową (art. 385¹ § 2 k.c.), a konsument może dochodzić swoich roszczeń związanych z zastosowaniem klauzuli abuzywnej i żądać uznania jej w konkretnym przypadku za niewiążącą (bezskuteczną) z dalszymi konsekwencjami przed sądem powszechnym (sądem cywilnym) w ramach tzw. kontroli incydentalnej (indywidualnej). Niemniej, ze względu na dużą szkodliwość klauzul abuzywnych, ich stosowanie może być uznane przez Prezesa UOKiK (w drodze decyzji) za zakazaną praktykę rynkową w ramach postępowania w sprawie abstrakcyjnej kontroli wzorca umownego i niedozwolonych klauzul umownych.

Tym samym sądowy model abstrakcyjnej kontroli wzorców umownych²¹ zastąpiono modelem administracyjno-sądowym, w ramach którego decyzje o uznaniu postanowień wzorca za

¹⁷ Ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. 2020, poz. 1740, ze zm.) (dalej: k.c.).

¹⁸ W szczególności odnosi się to do postanowień umowy przejętych z wzorca umowy zaproponowanego konsumentowi przez kontrahenta (art. 385¹ § 3 k.c.).

¹⁹ Przesłanki uznania klauzul umownych za abuzywne były interpretowane w wielu orzeczeniach sądów (np. wyr. SOKiK: z 17.09.2012 r., XVII AmC 5381/11; z 19.06.2002 r., XVII AmC 34/01; z 21.01.2013 r., XVII AmC 1584/12, a także wyr. SN z 13.07.2005 r., I CK 832/04, Biul. SN 2006, nr 2, s. 86), w których podkreślano, że oznaczają one nieusprawiedliwioną dysproporcję praw i obowiązków na niekorzyść konsumenta w stosunku obligacyjnym, które godzą w równowagę kontraktową tego stosunku.

²⁰ Wyr. SN z 3.02.2006 r., I CK 297/05, Biul. SN 2006, nr 5, s. 12.

²¹ Przed 17.04.2016 r., obowiązywał sądowy (sprawowany w pierwszej instancji przez SOKiK) model abstrakcyjnej kontroli postanowień we wzorcach umowy. Prezes UOKiK wpisywał niedozwolone postanowienie do rejestru postanowień wzorca umowy uznanych za niedozwolone, a następnie mógł prowadzić przeciwko przedsiębiorcom, wobec których SOKiK wydał wyrok uznający klauzulę za niedozwoloną, postępowanie w sprawie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów i nałożyć na nich karę pieniężną.

niedozwolone wydaje Prezes UOKiK i są one poddane kontroli sądowej (szerzej: Araczevska i Wroński, 2017; Dobaczewska, 2016; Namysłowska i Piszcz, 2016).

Prezes UOKiK wydaje decyzję o uznaniu postanowienia wzorca umowy za niedozwolone²² i zakazuje jego wykorzystywania. Prawomocna decyzja w tym zakresie ma skutek wobec przedsiębiorcy, w stosunku do którego została ona wydana, a także wobec konsumentów, którzy zawarli z tym przedsiębiorcą umowę na podstawie wzorca umownego, w którym znalazło się abuzywne postanowienie umowne (rozszerzona skuteczność decyzji o uznaniu postanowienia wzorca za niedozwolone – art. 23d uokik). W decyzji Prezes UOKiK nie tylko przytacza treść postanowienia wzorca umowy uznanego za niedozwolone, lecz także może określić środki usunięcia trwających skutków naruszenia tego zakazu, w szczególności zobowiązać przedsiębiorcę do: poinformowania konsumentów będących stronami umów zawartych na podstawie wzorca o uznaniu za niedozwolone postanowienia tego wzorca w sposób określony w decyzji, złożenia jednokrotnego lub wielokrotnego oświadczenia o treści i w formie określonej w decyzji (art. 23b uokik).

Prezes UOKiK, może także w drodze decyzji nałożyć kary pieniężne za naruszanie zakazu ich stosowania na instytucję finansową (jak i innego przedsiębiorcy) w wysokości nie większej niż 10% obrotu osiągniętego w roku obrotowym poprzedzającym rok jej nałożenia (art. 106 ust. 1 pkt 3a uokik), jak również na osobę zarządzającą w wysokości do 5 000 000 PLN, jeżeli w ramach sprawowania swojej funkcji w czasie trwania stwierdzonego naruszenia, umyślnie dopuściła przez swoje działanie lub zaniechanie tego zakazu (art. 106b ust. 2 uokik).

Choć wprowadzenie administracyjnego modelu abstrakcyjnej kontroli wzorców umownych doprowadziło do wzmocnienia publicznoprawnej ochrony konsumentów w tym zakresie, to jednak wciąż brakuje ułatwień procesowych dla konsumentów dochodzących indywidualnych roszczeń cywilnoprawnych związanych ze stosowaniem w umowach niedozwolonych klauzul umownych i skutecznym ich eliminowaniu²³.

Analiza dotychczasowych wpisów do rejestru niedozwolonych klauzul umownych, jak i dotychczas wydanych decyzji Prezesa UOKiK pozwala stwierdzić, że najczęściej niedozwolone klauzule umowne w zakresie umów o usługi finansowe dotyczą szeroko rozumianej odpłatności za te usługi, wyłączenia odpowiedzialności czy też uprawnień do jednostronnego kształtowania treści umów i ich zmian w przyszłości (tzw. klauzule modyfikacyjne, dotyczące zmiany wysokości oprocentowania i innego typu wynagrodzeń pobieranych przez instytucje finansowe, w tym klauzule waloryzacyjne w tzw. umowach frankowych (Rutkowska-Tomaszewska, 2020a).

Decyzje Prezesa UOKiK wydawane są bezpośrednio wobec przedsiębiorców i mają na celu przede wszystkim doprowadzenie do zaprzestania naruszeń, a następnie do usunięcia ich skutków. Prezes UOKiK może w nich nałożyć na przedsiębiorcę obowiązek usunięcia trwających skutków stwierdzonych naruszeń²⁴. Jest to dodatkowy i dozwolony prawnie środek, którego zastosowanie przez Prezesa UOKiK pozwala na eliminowanie lub niwelowanie negatywnych skutków tych

²² Dec. wydane przez Prezesa UOKiK są dostępne na stronie: https://decyzje.uokik.gov.pl/bp/dec_prez.nsf (31.03.2022).

²³ Ze względu na to, że przypadki naruszenia przepisów prawa ochrony konsumentów dotyczące dużej liczby osób mogą powodować zakłócenia w funkcjonowaniu rynku, na poziomie UE pojawiła się konieczność stworzenia mechanizmu procesowego, umożliwiającego egzekwowanie praw konsumentów jako zbiorowości. W kwietniu 2018 r. Komisja wydała pakiet „Nowy ład dla konsumentów” (*A New Deal for Consumers*), obejmujący projekt dyrektywy w sprawie powództw przedstawicielskich: wniosek – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie powództw przedstawicielskich w celu ochrony zbiorowych interesów konsumentów i uchylająca dyrektywę 2009/22/WE, COM(2018)184 final. Pozyskano z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=COM:2018:0184:FIN> (szerzej: Mucha, 2019, s. 7–19).

²⁴ Art. 26 ust. 2 uokik – dotyczy postępowania w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów oraz art. 23 ust. 2 uokik dotyczy postępowania w sprawie o uznanie wzorca umowy za niedozwolone.

antykonsumenckich praktyk rynkowych wobec konsumentów i polepszenie ich sytuacji „rozciągając na nich” skutki decyzji Prezesa UOKiK wydanych wobec przedsiębiorcy (w analizowanym przypadku instytucji świadczącej usługi finansowe).

W przypadku postępowania w sprawie uznanie postanowień wzorców umowy za niedozwolone, jeżeli przedsiębiorca przed wydaniem decyzji zobowiąże się do podjęcia lub zaniechania określonych działań zmierzających do zakończenia naruszenia określonego w art. 23a uokik, Prezes UOKiK – w myśl art. 23c uokik – wydając decyzję o uznaniu postanowienia wzorca umowy za niedozwolone, może zobowiązać przedsiębiorcę do wykonania tych zobowiązań (tzw. decyzja zobowiązująca). Jednakże w decyzji zobowiązującej w postępowaniu o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone nie chodzi o uprawdopodobnienie, ale bezwzględne stwierdzenie abuzywności postanowienia wzorca.

Jeśli w ocenie Prezesa UOKiK, w ważnym interesie konsumentów jest natychmiastowe wykonanie przez przedsiębiorcę obowiązku określonego w decyzji, np. zaniechanie zakwestionowanej w decyzji praktyki, Prezes UOKiK, zgodnie z art. 99d oraz art. 103 uokik, może nadać jej w całości lub w części rygor natychmiastowej wykonalności. Taka okoliczność ma miejsce w przypadku, gdyby do czasu uprawomocnienia się decyzji Prezesa UOKiK sprzeczna z prawem praktyka albo niedozwolone postanowienia zawarte we wzorcach umów obowiązywały nadal, dotycząc kolejnych konsumentów, a zaprzestanie stosowania tej praktyki lub postanowień uznanych za niedozwolone miałyby decydujące znaczenie dla zapobieżenia dalszym naruszeniom interesów konsumentów.

III. Decyzje Prezesa UOKiK dotyczące klauzul *spreadowych* (kursowych) we wzorcach umów o konsumencki kredyt hipoteczny

W zakresie postanowień dotyczących ustalania kursów walut obcych obowiązujących w banku (tzw. klauzul *spreadowych*), znajdujących się we wzorach umów kredytu hipotecznego w latach 2020–2021 Prezes UOKiK wydał 7 decyzji (tab. 3).

Tabela 3. Decyzje wydane przez Prezesa UOKiK w latach 2020–2021 w sprawach stosowania niedozwolonych klauzul *spreadowych* we wzorcach umów kredytu hipotecznego i wysokość nałożonych kar

Lp.	Data decyzji	Nr decyzji	Nazwa banku	Wysokość kary
1.	22 września 2020 r.	DOZIK-12/2020	Santander Bank (Bank Zachodni WBK we Wrocławiu)	23 634 055 zł
2.	22 września 2020 r.	DOZIK-13/2020	Bank Millenium w Warszawie	10 464 213 zł
3.	22 września 2020 r.	DOZIK-14/2020	BNP Paribas Bank Polska w Warszawie	26 625 686 zł
4.	16 października 2020 r.	DOZIK-16/2020	Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski w Warszawie	40 741 440 zł
5.	16 października 2020 r.	DOZIK-17/2020	Bank Polska Kasa Opieki w Warszawie	21 088 642 zł
6.	29 grudnia 2020 r.	DOZIK-19/2020	Bank BPH w Gdańsku	478 242 zł
7.	16 grudnia 2021 r.	DOZIK-12/2021	Raiffeisen Bank International AG w Wiedniu – Oddział w Polsce	945 485 zł

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy treści wskazanych decyzji Prezesa UOKiK dostępnych na stronie UOKiK w zakładce Prawo/Decyzje Prezesa UOKiK https://decyzje.uokik.gov.pl/bp/dec_prez.nsf.

Odnosiły się one do sposobu ustalania wysokości kursów kupna i sprzedaży walut obcych – stosowanych przez bank w aneksach do umów kredytów hipotecznych. Prezes UOKiK uznał stosowane przez wskazane banki klauzule w tym zakresie za niedozwolone postanowienia umowne i zakazał ich wykorzystywania, a jednocześnie także nałożył kary pieniężne.

W dalszej części klauzule te zostaną omówione w oparciu o decyzję DOZIK-16/2020, przewidziano w niej bowiem najwyższą karę. Zastosowano je we wzorcu umownym, jakim jest Aneks do umów kredytu i pożyczek hipotecznych odnoszących się do walut obcych jako przygotowane z góry przez proponenta (w tym przypadku bank), przed zawarciem umowy, postanowienia kształtujące treść stosunku prawnego wiążącego strony (Rzetecka-Gil, 2011), w sposób jednostronny, które nawiąże lub nawiązał ze swymi kontrahentami²⁵.

Postanowienia umowne zakwestionowane przez Prezesa UOKiK, regulujące zasady ustalania kursów walut obowiązujące w banku, choć związane z głównymi świadczeniami stron stosunku umownego, odnoszą się jednak do sposobu ustalania ich wysokości²⁶. Nie dotyczą usługi odrębnej od umowy kredytu (pożyczki) – umowy kupna lub sprzedaży walut obcych, lecz umów kredytów i pożyczek hipotecznych odnoszących się do walut obcych²⁷. Pozwalały one bankowi wpływać na wysokość świadczeń ustalonych w tychże umowach. Kursy walut, po których przeliczane są raty kapitałowo-odsetkowe kredytów, ustalone są każdorazowo w tabeli kursów sporządzanej przez bank, a sposób ich ustalenia był niejasny i dodatkowo zależał od czynników arbitralnie przyjętych przez bank. Tym samym, bank jednostronnie ustalał kryteria oddziałujące na wysokość świadczenia konsumentów²⁸.

Nie do zaakceptowania jest usprawiedliwianie stosowania niedozwolonych postanowień umownych we wzorcach umów tym, że konsumenci mogą skorzystać z innych rozwiązań przyznanych na mocy obowiązujących regulacji prawnych, w tym spłaty rat kredytu bezpośrednio w walucie kredytu. Fakt ten nie ma znaczenia dla abuzywnego charakteru klauzuli zamieszczonej we wzorcu umownym i abstrakcyjnej jego kontroli dokonywanej przez Prezesa UOKiK²⁹, dokonywanej w oderwaniu od konkretnych stosunków umownych i okoliczności ich powstania³⁰.

Jak wskazano w decyzji DOZIK-16/2020, bank określił wprawdzie, że „średni kurs międzybankowy waluty obcej jest obliczany na podstawie kursów kupna i sprzedaży tej waluty, po jakim zawierane są transakcje pomiędzy bankami na rynku międzybankowym a aktualne takie kursy są dostępne w serwisie Reuters”, niemniej, „definiując” kurs międzybankowy, odwołuje się do nieokreślonego pojęcia „rynku międzybankowego”, na którym zawierane są transakcje walutowe oraz niesprecyzowanego sformułowania „serwis Reuters”. Nie było jakiegokolwiek informacji na temat tego, gdzie konsument może znaleźć ten serwis, a tym samym – w którym miejscu opublikowane są kursy walut obcych stanowiące źródło ustalania kursów walut w banku). Rodzi to uzasadnione ryzyko, że kursy walut są ustalane przez bank w arbitralny i nieprzewidywalny dla konsumentów sposób. W ocenie Prezesa UOKiK, ustalając kursy walut obcych, po których przeliczane są raty kapitałowo-odsetkowe kredytu, bank musi opierać się na obiektywnych, dostępnych i możliwych

²⁵ Dec. nr DOZIK-13/2020, s. 13; dec. nr DOZIK-14/2020, s. 20.

²⁶ Dec. nr DOZIK-16/2020, s. 15; dec. nr DOZIK-13/2020, s. 15; dec. nr DOZIK-14/2020, s. 17.

²⁷ Dec. nr DOZIK-16/2020, s. 15.

²⁸ Ibidem, s. 16.

²⁹ Dec. nr DOZIK-13/2020, s. 17.

³⁰ Uchwała składu siedmiu sędziów SN z 20.11.2015 r., III CZP 17/15, OSNC 2016/4/40.

do zweryfikowania przez konsumenta danych³¹. Poza tym, bank przewidział także, że „w każdym dniu roboczym sporządza Tabelę kursów, zawierającą obowiązujące kursy sprzedaży i kupna walut, która jest udostępniana klientom m.in. w oddziałach oraz na stronie internetowej pod adresem <http://www.pkobp.pl>. Do przygotowania Tabeli kursów wykorzystywane są kursy międzybankowe z chwili sporządzania Tabeli kursów”, ale postanowienia zawarte we wzorcu Aneksu nie precyzują, w którym dokładnie momencie (tj. o której konkretnie godzinie), jest ona sporządzana ani też kiedy jest publikowana. W konsekwencji konsumenci nie otrzymują jasnej i jednoznacznej informacji na temat tego, o której godzinie Tabela będzie sporządzana i publikowana, co uniemożliwia im ustalenie, w oparciu o które dane zostaną dokonane przeliczenia rat kapitałowo-odsetkowych³².

W analizowanej decyzji uznano za abuzywne postanowienia dotyczące marży banku przy ustalaniu kursów walut o treści: „marża kupna i sprzedaży ustalana jest w oparciu o poziom i zmienność kursów walut na rynku międzybankowym, płynność rynku wymiany poszczególnych walut, koszty finansowe pozyskania walut przez Bank oraz konkurencyjność kursów walut oferowanych Klientom”. Użyte w tym wzorcu (Aneksie) postanowienia umowne zawierają sformułowania, jak: „poziom i zmienność kursów walut na rynku międzybankowym”, „płynność rynku wymiany poszczególnych walut”, „koszty finansowe pozyskania walut przez Bank” oraz „konkurencyjność kursów walut oferowanych Klientom”, które są określeniami niejasnymi, nieprecyzyjnymi i niemożliwymi do zweryfikowania przez konsumentów. Brak jest także jakichkolwiek definicji tychże pojęć. Tym samym, z treści analizowanego postanowienia wynika, że marża banku jest wyznaczana w sposób dowolny i arbitralny oraz w oparciu o niemożliwe do identyfikacji kryteria³³. Jest to szerszy problem prawidłowo skonstruowanej klauzuli modyfikacyjnej i wskazania jasnych kryteriów zmiany, o charakterze obiektywnym i możliwym do weryfikacji przez konsumenta. Za klauzule abuzywne zostały uznane także postanowienia odnoszące się do zawieszenia zasad dotyczących ustalania *spreadu* o następującej treści: „w przypadku, gdyby w wyniku zaistnienia na rynku walutowym nadzwyczajnych okoliczności, na które bank nie miał wpływu i którym nie mógł zapobiec, stosowanie niniejszych zasad ustalania *spreadu* walutowego okazało się niemożliwe, bank poinformuje klientów o zawieszeniu obowiązywania powyższych zasad w całości lub określonej części, określając przyczyny zawieszenia i przewidywany czas jego trwania oraz sposób rozliczenia wypłat i spłat kredytów walutowych w okresie zawieszenia. Sposób ten zostanie ustalony przy uwzględnieniu słusznym interesów stron umowy, jak również zbiorowych interesów konsumentów korzystających z usług banku. Bezpośrednio po ustaniu przyczyny zawieszenia, stosowanie zasad zostanie wznowione, o czym Bank poinformuje klientów”³⁴.

Wszystkie wskazane klauzule słusznie zostały uznane przez Prezesa UOKiK za abuzywne, gdyż dawały możliwość takiego ukształtowania konsumenckiego stosunku prawnego, który prowadzi do dowolnego kształtowania przez bank kursów walut służących do ustalenia kwoty raty kredytu oraz uzyskania przez bank dodatkowego wynagrodzenia w wysokości, której ani w chwili zawierania umowy, ani w momencie spłaty poszczególnych rat kredytu konsument nie jest w stanie w żaden sposób oszacować³⁵.

³¹ Dec. nr DOZIK-16/2020, s. 20; por. dec. nr DOZIK-13/2020, s. 20; por. dec. nr DOZIK-14/2020, s. 22.

³² Dec. nr DOZIK-16/2020, s. 21; dec. nr DOZIK-13/2020, s. 21.

³³ Dec. nr DOZIK-16/2020, s. 21; dec. nr DOZIK-14/2020, s. 23.

³⁴ Dec. nr DOZIK-16/2020, s. 23; por. dec. nr DOZIK-14/2020, s. 23–24.

³⁵ Dec. nr DOZIK-16/2020, s. 23.

Warto także nadmienić, że w analizowanym przypadku, Prezes UOKiK w decyzji określił także środki usunięcia skutków poprzez poinformowanie wszystkich konsumentów będących stronami aneksów do umów zawartych na podstawie wzorca umowy, którego postanowienia zostały uznane za niedozwolone, o uznaniu ich za niedozwolone i skutkach z tego wynikających, w terminie nie później niż 3 (trzech) miesiące od dnia uprawomocnienia się niniejszej decyzji oraz złożenie oświadczenia o treści wskazanej w decyzji w terminie nie później niż 1 (jednego) miesiąca od dnia uprawomocnienia się niniejszej decyzji, utrzymywanego na stronie internetowej przez okres 4 (czterech) miesiące.

IV. Decyzje Prezesa UOKiK dotyczące klauzul modyfikacyjnych we wzorcach umów o usługi finansowe

W badanym okresie Prezes UOKiK wydał dwie decyzje dotyczące stosowania klauzul abuzywnych w postaci klauzul modyfikacyjnych, które były zawarte w regulaminach kredytu konsumenckiego, rachunku bankowego (rachunku rozliczeniowo-oszczędnościowego), kart debetowych i kart kredytowych (tab. 4). Są to postanowienia, które uprawniały do zmiany tych regulaminów w trakcie trwania umowy, a najczęściej dotyczyły odpłatności za świadczone usługi i zmiany wysokości (zmiany opłat i prowizji).

Tabela 4. Decyzje wydane przez Prezesa UOKiK w latach 2020–2021 w sprawach stosowania niedozwolonych klauzul modyfikacyjnych

Lp.	Data decyzji	Nr decyzji	Nazwa banku	Wysokość kary
1.	10 lipca 2020 r.	RLU-1/2020	Idea Bank S.A. z siedzibą w Warszawie	brak kary
2.	23 października 2020 r.	RLU-2/2020	Getin Noble Bank S.A. z siedzibą w Warszawie	brak kary

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy treści wskazanych decyzji Prezesa UOKiK dostępnych na stronie UOKiK w zakładce Prawo/Decyzje Prezesa UOKiK https://decyzje.uokik.gov.pl/bp/dec_prez.nsf

W przypadku obu decyzji Prezes UOKiK uznał postanowienia określone w pkt I sentencji decyzji RLU-1/2020 i RLU-2/2020 za niedozwolone postanowienia umowne i jednocześnie, na podstawie art. 105 § 1 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (obecnie: t.j. Dz. U. 2021, poz. 735) w związku z art. 83 uokik, umorzył postępowanie w sprawie o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone w zakresie postanowień określonych w pkt III sentencji decyzji RLU-2/2020³⁶.

Analizowane postanowienia umowne uznane za niedozwolone nie dotyczyły głównych świadczeń stron umowy, a jedynie opisywały przesłanki (przyczyny) umożliwiające zmianę warunków umownych, w tym opłat i prowizji. Postanowienia określające zasady zmian różnych warunków umownych (klauzule modyfikacyjne), choć związane z głównymi świadczeniami stron, odnoszą się jedynie do tego, w jakich warunkach bank może zmienić przedmiotowe warunki³⁷. Zostały one za-

³⁶ „e) udostępnienie Klientom nowych usług, o charakterze opcjonalnym, z zastrzeżeniem, że ta zmiana polegać będzie na ustanowieniu nowych opłat lub prowizji, dotyczących nowo udostępnianych usług. 9. Zmiany TOiP będą następowały nie później niż w terminie 6 miesięcy od wystąpienia czynników, o których mowa w ust. 5”.

³⁷ Dec. nr RLU-1/2020, s. 19; dec. nr RLU-2/2020, s. 26.

mieszczące w różnego rodzaju regulaminach, a także innych wzorcach umownych przygotowanych przez bank (Tabele opłat i prowizji)³⁸.

Dotyczyły one zarówno umów zawieranych na czas oznaczony, jak i nieoznaczony, przy czym warto podkreślić na wstępie tych rozważań, że w ocenie Prezesa UOKiK umowy zawierane na czas oznaczony co do zasady nie powinny podlegać jednostronnym modyfikacjom, niezmiennie powinny być elementy dotyczące istotnych (popytowo) elementów umowy, czyli takich elementów umowy, które stanowiły lub mogły stanowić przyczynę lub podstawę, dla których konsument zawarł ww. umowę, a których zmiana mogła powodować, że konsumenci nie byłiby zainteresowani zawarciem umowy na takich warunkach³⁹. Analizowane wzorce umów odnoszące się do umów zawieranych na czas oznaczony o charakterze kredytowym powinny cechować się trwałością i niezmiennością, a ewentualne zmiany warunków umowy powinny mieć charakter uzasadniony, tj. być akceptowalne w świetle dobrych obyczajów, a sama możliwość ich wprowadzenia powinna być szczegółowo regulowana w samym kontrakcie. Postanowienia zawarte w analizowanych przez Prezesa UOKiK wzorcach umownych nie spełniały wskazanych cech, gdyż z jednej strony pozwalały na zmianę lub wprowadzenie również tych elementów umowy zawartej na czas oznaczony, które mają charakter istotny, np. sposób spłaty rat, formy zabezpieczenia kredytu (choćby do tej pory umowa takiego warunku nie przewidywała), z drugiej zaś – przesłanki wprowadzenia zmian (w zakresie w jakim dotyczyłyby to elementów nieistotnych) były na tyle ogólne (blankietowe), że w praktyce uprawniały bank do nieograniczonej możliwości zmiany sposobu wykonania umowy zawartej na czas oznaczony o charakterze kredytowym⁴⁰, dlatego też zostały uznane za niedozwolone.

Problem niedozwolonych klauzul modyfikacyjnych, szczególnie w bankowym obrocie konsumenckim, najczęściej dotyczy postanowień umownych zastrzegających zmiany odpłatności za oferowaną usługę (opłat i prowizji). Są to zazwyczaj klauzule, które albo zastrzegały w ogóle dopuszczalność dokonywania zmian opłat i prowizji, a także oprocentowania, albo wskazywały dostatecznie nieskonkretyzowane i zbyt ogólnie ujęte przesłanki ich dokonywania, które nie pozwalały konsumentom na stwierdzenie i skontrolowanie czy okoliczności te obiektywnie miały miejsce i są powodem do dokonania zmiany w ogóle (dopuszczalność dokonania zmiany) i dodatkowo o określoną konkretnie wartość (kierunek zmiany) (szerzej: Rutkowska, 2002; Rutkowska-Tomaszewska, 2013; Rutecka-Góra i Rutkowska-Tomaszewska, 2021).

Prawidłowo skonstruowana klauzula modyfikacyjna⁴¹ nie może uprawniać do zmian naruszających istotę umowy i mieć charakter blankietowy (ogólny). Musi konkretnie wskazywać sytuacje, których zaistnienie uprawnia do zmiany stosunku prawnego w przyszłości.

O abuzywności analizowanych postanowień świadczy ich niejednoznaczność i to bez względu na okoliczność, iż dotyczy to możliwości zmiany istotnych czy też nieistotnych elementów stosunku umownego. Kwestionowane postanowienia charakteryzują się dużą ogólnością, a zawarte w nich przesłanki dokonania zmian mają często szeroki, niemożliwy do zweryfikowania przez

³⁸ Dec. nr RLU-1/2020, s. 20; dec. nr RLU-2/2020, s. 26–27.

³⁹ Dec. nr RLU-1-2020, s. 25; dec. nr RLU-2/2020, s. 30.

⁴⁰ Dec. nr RLU-1/2020, s. 27; por. dec. nr RLU-2/2020, s. 31.

⁴¹ Na temat klauzul modyfikacyjnych zob. wyr. SA w Warszawie z 6.08.2010 r. (VI A Ca 88/10); wyr. SA w Warszawie z 27.10.2010 r. (VI a Ca 775/10); wyr. SA w Warszawie z 21.10.2011 r. (VI ACa 420/2011); wyr. SN z 4.11.2011 r. (I CSK 46/11); postanowienie SN z 21.12.2011 r. (I CSK 310/11); także orzeczenia SN wydane w poprzednim stanie prawnym: z 6.03.1992 r., OSN 1992, poz. 90; z 19.05.1992 r., OSN 1993, poz. 119; z 3.07.1991 r., OSN 1992, poz. 41.

konsumentów zakres i dokonania kontroli *ex post*. W oparciu o takie klauzule modyfikacyjne bank może w zasadzie w nieograniczony sposób dokonywać zmian warunków umowy, czego konsument nie mogli przewidzieć w momencie zawierania kontraktu. Zmiany te mogą dotyczyć m.in. spłaty kredytu, zasad wypowiedzenia umowy, kwestii związanych z doręczaniem korespondencji, składania i rozpatrywania reklamacji, zasad użytkowania karty kredytowej, zasad zabezpieczenia spłaty kredytu etc.⁴².

W przypadku zawierania umowy na czas oznaczony, obie jej strony powinny wykonywać ją zgodnie z jej warunkami, w sposób – co do zasady – niezmienny przez okres, na jaki umowa została zawarta. Podstawową przesłanką zawierania umów na czas oznaczony jest ich niezmiennosc. Zawieranie umów co określony czas pozwala przedsiębiorcy zweryfikować warunki tych umów w odniesieniu do realiów rynkowych ich zawierania i wprowadzić ewentualną zmianę przy następnym umowach⁴³.

W przypadku przesłanek przewidujących zmianę regulaminu na skutek orzeczeń sądu powszechnego oraz sądów administracyjnych należy wskazać, że każda z nich umożliwia bankowi dowolną modyfikację warunków umowy. Są one zredagowane w taki sposób, że do jednostronnego wprowadzenia przez bank bliżej nieokreślonych zmian wystarczy tylko, aby wystąpiła określona okoliczność wymieniona w powyżej wskazanych przesłankach. Bank nie wyjaśnia jakie zmiany mogą zostać wprowadzone i czy pojawienie się aktów instytucji sądowych i administracyjnych UE ma dotyczyć bezpośrednio banku czy też innych podmiotów, a to również pozwoli bankowi na zmianę regulaminu⁴⁴.

W odniesieniu do wskazanych w analizowanych wzorcach przesłanek stanowiących podstawę do modyfikacji umowy w postaci: rezygnacji z niektórych funkcji lub usług lub zmianę istniejących funkcji lub usług, z uwagi na niemożność świadczenia lub udostępniania usługi, spowodowaną jej wycofaniem lub ustaniem umowy banku z podmiotem, z którego usług bank korzystał – zdaniem Prezesa UOKiK – umożliwia ona przedsiębiorcy zbyt dużą dowolność przy dokonywaniu modyfikacji warunków umowy⁴⁵. Nie jest wystarczającą gwarancją dla konsumentów (*a de facto* jest to fikcją), iż bank – w momencie zmiany warunków umowy – przyznaje im prawo do odmowy przyjęcia zmian i wypowiedzenia umowy lub złożenia sprzeciwu (który przyniesie podobny efekt – czyli zakończenie trwania stosunku umownego)⁴⁶. Analizowane klauzule modyfikacyjne w sposób rażąco naruszają interesy konsumentów, gdyż regulują warunki umowne w sposób znacząco odbiegający także od regulacji ustawowych zawartych m.in. w ustawie o kredycie konsumenckim oraz w ustawie – Prawo bankowe. Żaden przepis powszechnie obowiązującego prawa nie zezwala bankowi na dokonywanie jednostronnych zmian warunków tego typu umów o usługi finansowe zawartych na czas oznaczony. Jeżeli przedsiębiorca decyduje się na umowne uregulowanie ww. kwestii i przyznaje sobie uprawnienie do jednostronnego decydowania o zmianach w wykonywanych umowach, to powinien we wzorcu umowy wskazać przesłanki umożliwiające mu takie działanie w sposób transparentny i z poszanowaniem uprawnień słabszej strony stosunku obligacyjnego, z wyłączeniem możliwości wprowadzenia zmian istotnych elementów umowy. W wyniku

⁴² Ibidem, s. 29.

⁴³ Dec. nr RLU-2/2020, s. 32.

⁴⁴ Dec. nr RLU-1/2020, s. 32.

⁴⁵ Ibidem, s. 35.

⁴⁶ Dec. nr RLU-2/2020, s. 33.

stosowania w praktyce takich postanowień bank ma bardzo dużą swobodę w kształtowaniu sposobu wykonywania umów, w tym może w sposób jednostronny i praktycznie nieograniczony zmieniać warunki umowne, które mogą mieć negatywny wpływ na interesy ekonomiczne (np. w postaci obciążenia konsumenta dodatkowymi opłatami) oraz pozaekonomiczne (np. zmiany warunków umowy wpływające na sposób regulowania należności, ocenę zdolności kredytowej w trakcie jej wykonywania).

Dodatkowo, klauzule modyfikacyjne zostały także zamieszczone we wzorcach umów o usługi bankowe zawieranych na czas nieoznaczony, w szczególności w umowach bankowego rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego. Jednostronna zmiana tego rodzaju umów jest zasadniczo możliwa, o ile we wzorcu umowy znajduje się jednoznaczna i precyzyjna klauzula modyfikacyjna uprawniająca do zmiany w przyszłości. W opinii Prezesa UOKiK, w analizowanym przypadku katalog przesłanek umożliwiających zmianę warunków umowy opisany jest w sposób zbyt ogólny i brakuje powiązania mogących wystąpić okoliczności faktycznych z zakresem wprowadzanych przez bank zmian warunków umowy⁴⁷. Przy analizie poszczególnych przesłanek klauzul modyfikacyjnych, Prezes UOKiK podnosił w szczególności takie kwestie, jak⁴⁸: blankietowości i niejednoznaczności przesłanek, braku określenia kierunków i zakresu zmian regulaminu w związku z występującymi w przesłance okolicznościami/przesłankami (np. zmiany nie muszą odpowiadać zakresowi występujących przesłanek), nieograniczony i niedookreślony zakres wprowadzania zmian (np. nie każda zmiana stanu prawnego upoważnia do zmiany regulaminu, tak samo jak orzeczenia sądowe czy akty wydawane przez organy administracji publicznej). Poza tym warunki umowne umów zawieranych na czas nieoznaczony powinny gwarantować konsumentom, że nieprzyjęcie oferty jednostronnej zmiany warunków umowy (zawieranej na czas nieoznaczony) nie będzie negatywnie wpływało na wykonywanie połączonej z nią umowy zawartej na czas oznaczony (umowy o limit kredyt)⁴⁹.

Najczęstszym obszarem kształtowania klauzul modyfikacyjnych są zmiany – w trakcie trwania umowy – wysokości opłat i prowizji w umowach zawieranych na czas oznaczony. Zasadniczo ich treść nie powinna ulegać zmianie (w wyniku dokonania jednostronnej zmiany warunków umowy przez przedsiębiorcę) w zakresie istotnych popytowo elementów umowy. Analizowane postanowienia umowne nie przewidują takiego obostrzenia i bank mógł w sposób dowolny zmieniać wysokość opłat i prowizji (w tym dodawać nowego typu opłaty) w trakcie wykonywania kontraktu i już tylko z tego powodu analizowane postanowienia należy uznać w całości za abuzywne⁵⁰. Zdaniem Prezesa UOKiK przedsiębiorca powinien dokonać kalkulacji swojej oferty, a następnie wykonywać umowę o takiej treści, jak została przez strony zaakceptowana. Zmiana umowy powinna mieć charakter szczególny, wynikający z wystąpienia ekstraordynaryjnych okoliczności, a zmiana czynników ekonomicznych powinna mieć charakter istotny, aby możliwość zmiany warunków umowy przez silniejszą stronę stosunku obligacyjnego była uzasadniona⁵¹. W analizowanym przypadku brakowało pełnych i wyczerpujących informacji, które wskazywałyby konsumentowi w jakich okolicznościach oraz w jaki sposób może dojść do zmiany TOiP (Tabeli opłat i prowizji, która jest

⁴⁷ Ibidem, s. 41.

⁴⁸ Dec. nr RLU-1/2020, s. 39.

⁴⁹ Ibidem, s. 41.

⁵⁰ Ibidem, s. 43.

⁵¹ Dec. nr RLU-2/2020, s. 60.

także wzorcem umownym), a także jaka jest maksymalna kwota podwyżki czy kierunek zmian TOiP. Postanowienia, które nie precyzują tych okoliczności wprowadzanych zmian (czasu ich wprowadzenia, kierunku, częstotliwości itd.) w jeszcze większym stopniu pozwalają zatem bankowi na arbitralność i praktycznie nieograniczoną możliwość zmiany warunków wykonywanego kontraktu, co stanowi niedozwoloną klauzulę umowną⁵².

Podobnie sytuacja kształtuje się w odniesieniu do przesłanki dotyczącej zmiany regulaminów w przypadku wydania aktów administracyjnych przez publiczne organy regulacyjne lub organ administracji publicznej (Ad 4 pkt b oraz Ad 5 pkt b sentencji decyzji RLU-1/2020) czy przewidyujących zmianę TOiP na skutek orzeczeń sądu powszechnego oraz sądów administracyjnych, pojawienia się aktów wydanych przez instytucje sądowe i administracyjne UE czy rozstrzygnięć arbitra bankowego (w Ad 4 pkt c oraz Ad 5 pkt c tej decyzji). Także tutaj bank nie wskazuje czy zmiany dokonane przez Bank w TOiP będą odpowiadały kierunkom tych zmian, proporcjonalnością zmian, co przy umowach zawieranych na czas oznaczony z możliwym generowaniem zadłużenia po stronie klientów banku powinno mieć miejsce⁵³.

Podobne zastrzeżenia Prezesa UOKiK budziły klauzule modyfikacyjne, które określały sposób świadczenia usług bankowych w umowach rachunku bankowego, rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego (w tym walutowego), karty debetowej, zawieranych na czas nieoznaczony, w których katalog przesłanek umożliwiających zmianę warunków umowy (wskazanych w pkt 6 a), d), f), g), h) oraz pkt 7 a), c), e), f) sentencji decyzji) opisany jest w sposób zbyt ogólny i brakuje powiązania mogących wystąpić okoliczności faktycznych z zakresem wprowadzanych przez bank zmian warunków umowy. Dotyczyły one w szczególności: blankietowości i niejednoznaczności przesłanek, braku określenia kierunków i zakresu zmian regulaminu w związku z występującymi w przesłance okolicznościami/przesłankami (np. zmiany nie muszą odpowiadać zakresowi występujących przesłanek), nieograniczonego i niedookreślonego zakresu wprowadzania zmian (np. nie każda zmiana stanu prawnego upoważnia do zmiany regulaminu, tak samo jak orzeczenia sądowe czy akty wydawane przez organy administracji publicznej), możliwości zmiany postanowień abuzywnych (np. w oparciu o wyroki sądowe czy doprecyzowanie regulaminu)⁵⁴.

W analizowanej decyzji (RLU-1/2020) Prezes UOKiK wskazał także środki usunięcia trwających skutków naruszenia zakazu stosowania we wzorcach umów zawieranych z konsumentami niedozwolonych postanowień umownych w postaci: poinformowania listownie – w terminie nie później niż 1 (jednego) miesiąca od dnia uprawomocnienia się tej decyzji – wszystkich konsumentów, którzy od dnia 17 kwietnia 2016 r. zawarli umowy z Idea Bank S.A. z siedzibą w Warszawie w oparciu o wzorce umów zawierające postanowienia uznane za niedozwolone oraz o skutkach z tego wynikających, w formie pisma zawierającego informację o wydaniu niniejszej decyzji przez Prezesa UOKiK wraz z informacją, której teść była także zamieszczona w decyzji⁵⁵ (czcionką pogrubioną), że decyzja ta dotyczy klauzul modyfikacyjnych oraz jest prawomocna. Dodatkowo także organ nałożył obowiązek opublikowania w terminie 14 dni od dnia uprawomocnienia się decyzji, na koszt Idea Bank S.A., na jego stronie internetowej, która na dzień wydania niniejszej

⁵² Ibidem, s. 61.

⁵³ Dec. nr RLU-1/2020, s. 45–46.

⁵⁴ Ibidem, s. 53.

⁵⁵ Ibidem, s. 10.

decyzji mieści się pod adresem www.ideabank.pl oświadczenia o treści określonej w decyzji⁵⁶, które ma być dostępne i utrzymane na tej stronie przez okres 6 miesięcy od dnia uprawomocnienia się decyzji. Spełnia to funkcję edukacyjną, prewencyjną i wychowawczą⁵⁷, zniechęcając do podobnego rodzaju praktyk i zwiększając wiedzę konsumentów o przepisach chroniących ich prawa i krytycyzm względem działań modyfikujących treść stosunku prawnego dokonywanych przez przedsiębiorców.

V. Decyzje Prezesa UOKiK dotyczące klauzul w zakresie odpłatności za usługi finansowe (klauzule kosztowe)

W badanym okresie Prezes UOKiK wydał także dwie decyzje dotyczące stosowania tzw. kosztowych klauzul abuzywnych, które były zawarte we wzorcach umownych dotyczących umów typu kredytowego (umowy kredytu hipotecznego oraz umowy pożyczki) (tab. 5). Są to postanowienia dotyczące wysokości (mechanizmu) opłat pobieranych za zaświadczenia dotyczące kredytów hipotecznych oraz kary umownej z tytułu nieodesłania podpisanej umowy pożyczki.

Tabela 5. Decyzje wydane przez Prezesa UOKiK w latach 2020–2021 w sprawach stosowania niedozwolonych klauzul w zakresie odpłatności za usługi finansowe (klauzule kosztowe)

Lp.	Data decyzji	Nr decyzji	Instytucja finansowa	Wysokość kary
1.	3 sierpnia 2020 r.	DOZIK-9/2020	Deutsche Bank Polska S.A. z siedzibą w Warszawie	4 913 850 zł
2.	23 grudnia 2020 r.	RPZ-10/2020	Partners of Securities Sp. z o.o. z siedzibą w Poznaniu	30 000 zł

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy treści wskazanych decyzji Prezesa UOKiK dostępnych na stronie UOKiK w zakładce Prawo/Decyzje Prezesa UOKiK https://decyzje.uokik.gov.pl/bp/dec_prez.nsf

W decyzji DOZIK-9/2020, wydanej wobec Deutsche Bank Polska S.A. z siedzibą w Warszawie⁵⁸, uznano za niedozwolone klauzule związane z pobieraniem opłat za czynności dotyczące sporządzania kopii dokumentacji/zaświadczeń, w tym historii spłat kredytu lub rat na rachunek kredytu – stosowanych przez bank w aneksach do umów kredytów hipotecznych odnoszących się walut obcych za niedozwolone postanowienia umowne. Prezes UOKiK uznał te opłaty za wygórowane i naruszające interesy konsumentów, równowagę kontraktową i dobre obyczaje. Postanowienia te dotyczyły zasad ustalania wysokości zastrzeżonej przez bank na swoją rzecz opłaty za wydanie na wniosek klientów zaświadczeń/oświadczeń dotyczących kredytu, jak również historii spłaty kredytu i przyznawały bankowi uprawnienie do kształtowania ich wysokości w oparciu o przyjęty przez niego mechanizm jej ustalania, prowadzący w konsekwencji do jej multiplikacji. Bank uzależnił bowiem wysokość tej opłaty od okresu, jakiego zaświadczenie/oświadczenie czy historia spłaty ma dotyczyć, co oznaczało, że jej wysokość rosła wraz z każdym kolejnym rokiem bądź z każdym kolejnym rozpoczętym 12-miesięcznym okresem. W przypadku umów kredytów/ pożyczek, w których okres ich obowiązywania jest wieloletni (w odniesieniu do umów kredytów/

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ Ibidem, s. 57.

⁵⁸ Ibidem.

pożyczek hipotecznych – liczący nawet kilkadziesiąt lat), opłaty obliczane w taki sposób mogą generować po stronie konsumenta bardzo duże obciążenie finansowe⁵⁹.

W opisywanej sytuacji bank, z jednej strony, we wzorcu umów przyznał konsumentom uprawnienie do otrzymywania stosownych zaświadczeń i oświadczeń, w tym dotyczących historii spłaty kredytu/pożyczki, z drugiej – ukształtował takie zasady kalkulacji opłaty z tego tytułu, które istotnie ograniczały, a wręcz utrudniały konsumentom skorzystanie z tego uprawnienia ze względu na ich nadmierną wysokość nieznajującą żadnego uzasadnienia chociażby w ponoszonych przez bank nakładach⁶⁰. Cześć konsumentów bowiem mogła zrezygnować ostatecznie z występowania o wydanie przez bank wnioskowanego przez nich zaświadczenia/historii spłaty kredytu po uzyskaniu od banku informacji o wysokości należnej z tego tytułu opłaty⁶¹. Standardem na rynku bankowym było (i jest nadal) wydawanie przez banki wystandaryzowanych w swojej zawartości treściowej zaświadczeń dla klientów, z uwagi na swoją masowość procedowanych przy tym w sposób z zasady zautomatyzowany, za które z reguły pobierana była przez banki opłata w stałej wysokości⁶². Tymczasem przyjęte przez bank rozwiązanie w odniesieniu do procesu wystawiania wnioskowanych przez kredytobiorców oświadczeń/zaświadczeń/historii spłaty kredytu (z manualnym procesem gromadzenia i zestawiania niezbędnych w tym celu informacji i danych oraz manualnym procesem ich pobierania i rejestrowania, czasochłonnym i angażującym liczne grono pracowników banku w różnych zespołach, a przez to generującym po jego stronie znaczne koszty (rosnące wraz z wydłużaniem się okresu, za który wystawiane było zaświadczenie)), przerzucane następnie w postaci stosownej opłaty na kredytobiorcę, prowadziło w istocie do rozkładu obciążeń i kosztów pomiędzy bankiem i konsumentem niezgodnego z regułami etycznymi uczciwego i lojalnego postępowania w obrocie⁶³. Rażąco naruszenie dotyczyło przede wszystkim interesów ekonomicznych konsumentów, gdyż kwestionowane postanowienia umowne przyznawały bankowi uprawnienie do kształtowania opłaty za wydanie zaświadczeń/oświadczeń czy historię spłaty kredytu/pożyczki – poprzez przyjęty przez bank mechanizm jej ustalania – na bardzo wysokim poziomie (kwotach rzędu 1100 zł, 1250 zł, 1400 zł, a nawet 1950 zł⁶⁴). Brak informacji zawartych w wystawianym przez bank za wysoką opłatą⁶⁵ zaświadczeniu może skutecznie uniemożliwić kredytobiorcom pełną i racjonalną ocenę zasadności wdania się w spór sądowy, a przez to konsument znajduje się niejako w sytuacji faktycznego przymusu ubiegania się o nie.

Prezes UOKiK zastosował w analizowanej decyzji (DOZIK-9/2020) środki usunięcia trwających skutków naruszenia zakazu stosowania we wzorcach umów zawieranych z konsumentami niedozwolonych postanowień umownych w postaci: poinformowania listem poleconym wszystkich konsumentów będących stronami umów, których integralną częścią są wzorce, których postanowienia zostały uznane za niedozwolone i którzy wystąpili o wydanie zaświadczenia/oświadczenia/historii spłat (postanowienia wskazane w pkt I.A–I.E decyzji) i uścili na rzecz Deutsche Bank Polska Spółki Akcyjnej z siedzibą w Warszawie taką opłatę, o uznaniu ich za niedozwolone i skutkach

⁵⁹ Ibidem, s. 19.

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ Ibidem.

⁶² Ibidem.

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ Ibidem, s. 22.

⁶⁵ Odbiegająca od powszechnie stosowanych na rynku bankowym, co także wskazuje na brak uzasadnienia dla poziomu ponoszonych przez bank w tym zakresie kosztów, skoro inne banki za taką samą czynność pobierają nawet kilkakrotnie niższe opłaty.

z tego wynikających, w terminie nie później niż 3 (trzech) miesiący od dnia uprawomocnienia się decyzji⁶⁶. Jednocześnie także zobowiązał do zamieszczenia komunikatu na stronie internetowej przedsiębiorcy o uznaniu klauzul za abuzywne i skutkach stwierdzenia abuzywności w terminie nie później niż 1 (jednego) miesiąca od dnia uprawomocnienia się decyzji, utrzymywanego na stronie internetowej banku⁶⁷.

Innego typu niedozwolona klauzula kosztowa została stwierdzona przez Prezesa UOKiK w decyzji RPZ-10/2020 wydanej wobec Partners of Securities Sp. z o.o. z siedzibą w Poznaniu⁶⁸. Dotyczyła ona postanowienia wzorca umowy o świadczenie usług poręczenia, które ustalało karę umowną za nieodesłanie przez pożyczkobiorcę umowy opatrzonej podpisem elektronicznym bądź podpisem własnoręcznym, najpóźniej do dnia wymagalności pożyczki. Poręczyciel uprawniony był do naliczenia pożyczkobiorcy opłaty za niewykonanie zobowiązania w wysokości 18 zł za każdy dzień opóźnienia w nieodesłaniu umowy, a całkowita wysokość opłaty – nie mogła przekroczyć kwoty 390 zł, a gdy kwota kapitału udzielonej pożyczki była niższa od niej, opłata nie mogła przekroczyć kwoty kapitału⁶⁹.

Klauzula ta zawarta była we wzorcu umowy o świadczenie usługi poręczenia przez spółkę i przyznawała jej prawo do obciążenia konsumenta opłatą za nieodesłanie umowy o świadczenie usługi poręczenia opatrzonej podpisem elektronicznym bądź podpisem własnoręcznym, naruszając dobre obyczaje i zasady rzetelnego traktowania kontrahentów⁷⁰. Konsument mógł być obciążony opłatą, pomimo zawarcia ze spółką umowy na odległość, tj. poprzez serwis internetowy. Umowa o świadczenie usługi poręczenia była zawierana przez konsumenta w ramach procedury uzyskania pożyczki, po jej zaakceptowaniu przez pożyczkobiorcę za pośrednictwem Kanałów Elektronicznej Komunikacji internetowego serwisu finansowego z chwilą zawarcia przez pożyczkobiorcę umowy pożyczki z danym pożyczkodawcą. Skoro strony zawarły skutecznie umowę przez Internet, to obciążenie konsumenta opłatą za nieodesłanie umowy opatrzonej podpisem oznacza przyznanie sobie przez spółkę uprawnienia do uzyskania od konsumenta świadczenia pieniężnego, które nie ma związku z trybem zawarcia ww. umowy i wynikającymi z niej prawami i obowiązkami stron. Opłata za nieodesłanie umowy może zatem być uznana za obciążenie finansowe niezwiązane z naturą i charakterem zobowiązania konsumenta wynikającego z zawartej umowy o świadczenie usługi poręczenia⁷¹. Spółka może bowiem obciążyć konsumenta opłatą na wstępnym etapie wykonania umowy, kiedy nie ma jeszcze żadnej wiedzy co do tego czy konsument spłaci bądź nie pożyczkę w terminie, czy zostanie uruchomione bądź nie jej poręczenie i czy konsument zaspokoi bądź nie zaspokoi jej roszczenie regresowe z tytułu udzielonego poręczenia. Poza tym jej zastrzeżenie nie uwzględnia sposobu zawarcia umowy i charakteru określonych w tej umowie praw i obowiązków stron, a celem jest zapewnienie spółce nieuzasadnionego zysku⁷², zwłaszcza że opłata może być nadmiernie wygórowana w stosunku do wysokości udzielonej konsumentowi pożyczki i wartości zobowiązania spółki z tytułu udzielonego poręczenia⁷³.

⁶⁶ Dec. nr DOZIK-9/2020, s. 3.

⁶⁷ Ibidem.

⁶⁸ Ibidem.

⁶⁹ Dec. nr RPZ-10/2020, s. 1.

⁷⁰ Ibidem, s. 10.

⁷¹ Ibidem.

⁷² Ibidem, s. 11.

⁷³ Ibidem.

Ponadto analiza dokumentów przekazanych przez spółkę nie pozwoliła na ustalenie czy w związku z udzielonym poręczeniem spółka podejmuje wobec konsumenta jakiegokolwiek dodatkowe czynności, w porównaniu z podejmowanymi przez spółkę innymi czynnościami windykacyjnymi, których celem byłoby tylko i wyłącznie uzyskanie podpisanej przez konsumenta umowy. Spółka wykonuje takie same czynności dotyczące „obsługi zadłużenia”, niezależnie od tego czy i ewentualnie kiedy konsument odesłał umowę bądź nie wykonał takiego obowiązku. Prezes UOKiK wyraził przy tym opinię, że tzw. koszty ogólnego zarządu, czyli koszty związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa bądź z wykonywaniem działalności gospodarczej (np. wskazane przez Spółkę koszty zatrudnienia personelu) powinny być uwzględnione w zaplanowanych ogólnych przychodach przedsiębiorcy, a nie rozdzielane na jednostkowe koszty ponoszone w związku z dokonywaniem poszczególnych czynności w ramach prowadzonej działalności gospodarczej. W analizowanej decyzji Prezes UOKiK nałożył karę pieniężną, ale także wskazał środki usunięcia trwających skutków naruszenia zakazu stosowania klauzul niedozwolonych w postaci: skierowania do konsumentów listem poleconym, z którymi spółka zawarła umowy o świadczenie usługi poręczenia i uzyskała opłatę na podstawie niedozwolonego postanowienia wskazanego w sentencji decyzji, informacji w tym zakresie, jak również o skutkach uznania postanowienia wzorca umowy za niedozwolone w kontekście związania konsumenta i przedsiębiorcy tym postanowieniem, a także o możliwości wystąpienia do spółki o zwrot opłat poniesionych na podstawie niedozwolonych postanowień umownych⁷⁴. Ponadto organ ten zobowiązał spółkę do dokonania zwrotu konsumentom, z którymi zawarła umowy o świadczenie usługi poręczenia, kwoty opłaty uzyskanej na podstawie kwestionowanego abuzywnego postanowienia umownego, przy czym zwrot opłaty ma nastąpić na pisemny wniosek konsumenta, na wskazany przez niego numer rachunku bankowego, w terminie 2 miesięcy od dnia otrzymania wniosku.

VI. Podsumowanie i wnioski

Przeprowadzona analiza wydanych w latach 2020–2021 (w okresie trwania pandemii COVID-19) przez Prezesa UOKiK decyzji w sprawach stosowania przez instytucje finansowe antykonsumenckich praktyk rynkowych w postaci stosowania klauzul abuzywnych wyraźnie wskazuje nie tylko na dużą skalę tych nadużyć, lecz także na ich wagę gatunkową. Świadczy także o tym, że aktywność Prezesa UOKiK jako organu sprawującego nadzór nad praktykami rynkowymi, również na rynku usług finansowych, wciąż jest konieczna. Jego rola w tym zakresie wrasta, gdy idzie tak o podejmowane działania, jak i o rozszerzenie jego kompetencji w tym obszarze, co jest konsekwencją niedostatecznej ochrony indywidualanej (tzw. incydentalnej kontroli wzorców umownych) przed klauzulami abuzywnymi i koniecznością jej wzmocnienia kontrolą abstrakcyjną w modelu administracyjnym wobec poprzednio funkcjonującego nieskutecznego modelu sądowego. Ta tendencja utrzymuje się po kryzysie na rynku finansowym. Tym samym, zgodnie z ogólnymi tendencjami w zakresie egzekwowania prawa ochrony konsumenta na rynku finansowych, aktywność organów publicznych w tym obszarze, w tym Prezesa UOKiK, jest nie tylko pożądana, lecz także konieczna. Działania Prezesa UOKiK w obszarze sprawowania publicznego nadzoru nad praktykami rynkowymi instytucji finansowych są bowiem efektywne i skuteczne, a nadto świadczą

⁷⁴ Ibidem, s. 1–2.

o dobrym wykorzystaniu instrumentarium prawnego, w które jest wyposażony. Poprzez sprawowanie takiego nadzoru i nieuchronność stosowanych sankcji o charakterze administracyjnym w interesie publicznoprawnym ma szansę kształtować dyscyplinę rynkową na rynku finansowym i przyczynić się do właściwego stosowania i egzekwowania prawa konsumenckiego na poziomie ochrony interesu zbiorowego konsumentów, jak również w każdym indywidualnym i jednostkowym przypadku wystąpienia tych nieuczciwych i szkodliwych praktyk rynkowych, naruszających interesy konsumentów, poprzez stosowanie wzmacniających tę ochronę środków usunięcia trwających skutków naruszenia zakazu stosowania klauzul niedozwolonych.

Bibliografia

- Araczevska, K. i Wroński, Ł. (2017). Wybrane zagadnienia „konsumenckiej” nowelizacji ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów. W E. Rutkowska-Tomaszewska (red.), *Ochrona klienta na rynku usług finansowych w świetle aktualnych problemów i regulacji prawnych*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Banasiński, C. i Bychowska, M. (2015). Między efektywnością administracji a pewnością sytuacji prawnej przedsiębiorców (uwagi do ustawy z 5.8.2015 r. o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz ustawy – Kodeks postępowania cywilnego). *Internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny*, (5).
- Banasiński, C. i Piontek, E. (2009). *Ustawa o ochronie konkurencji i konsumentów. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska/Legalis.
- Dobaczewska, A. (2016). Administracyjnoprawna kontrola postanowień wzorców umów konsumenckich. *Studia Prawno-Ekonomiczne*, C.
- Fedorowicz, M. (2021). Znaczenie *soft law* EBA dla określania normatywnego standardu ochrony konsumenta na rynku finansowym. *internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny*, (7), 21–34.
- Mucha, J. (2019). Nowy model ochrony zbiorowych interesów konsumentów w UE i możliwości jego wdrożenia do prawa polskiego. *internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny*, (8).
- Namysłowska, M. i Piszcz, A. (2016). *Ustawa o ochronie konkurencji i konsumentów. Komentarz*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Prętki, M. i Wiercińska-Krużewska, A. (2016). W A. Stawicki, E. Stawicki (red.), *Ustawa o ochronie konkurencji i konsumentów. Komentarz*. Wyd. II. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Radwański, M. (2016). W A. Stawicki, E. Stawicki (red.), *Ustawa o ochronie konkurencji i konsumentów. Komentarz*. Wyd. II. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Rutecka-Góra, J. i Rutkowska-Tomaszewska, E. (2021). Bankowe produkty emerytalne a niedozwolone klauzule umowne i ryzyko braku zgodności. *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego*, (12), 42–54.
- Rutecka-Góra, J. i Rutkowska-Tomaszewska, E. (2021a). Oprocentowanie i opłaty oraz zasady ich ustalania i zmian w bankowych wzorcach umów o indywidualne produkty emerytalne w kontekście stosowania w nich niedozwolonych klauzul umownych. *Wiadomości Ubezpieczeniowe*, 3, 33–57. <https://doi.org/10.33995/wu2021.3.3>.
- Rutkowska, E. (2002). Niedozwolone klauzule umowne w bankowym obrocie konsumenckim. *Prawo Bankowe*, (7/8).
- Rutkowska-Tomaszewska, E. (2013). *Ochrona prawna klienta na rynku usług bankowych*. Warszawa: LEX a Wolters Kluwer business.

- Rutkowska-Tomaszewska, E. (2014). Manipulowanie informacją w zakresie odpłatności za usługi bankowe i prawne mechanizmy przeciwdziałania tym nadużyciom. W W. Rogowski (red.), *Nowe koncepcje i regulacje nadzoru finansowego*. Kraków–Warszawa: Oficyna Allerhanda.
- Rutkowska-Tomaszewska, E. (2019). Czy struktura instytucjonalna ochrony konsumenta na rynku usług finansowych wymaga zmian? *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego*, (11), 15–23. <https://doi.org/10.33226/0137-5490.2019.11.3>.
- Rutkowska-Tomaszewska, E. (2020). Aktualne trendy i wyzwania w zakresie ochrony konsumenta na rynku finansowym: dokąd zmierza (powinna zmierzać) ochrona konsumenta? Kilka wybranych uwag. W E. Rutkowska-Tomaszewska, W. Kwaśnicki (red.), *Ekonomia jako dyscyplina naukowa i kierunek kształcenia. Aktualne trendy i pożądane zmiany*. Warszawa: Difin.
- Rutkowska-Tomaszewska, E. (2020a). *Misselling* i inne nadużycia wobec konsumentów na rynku usług finansowych. W A. Jurkowska-Zeidler, E. Rutkowska-Tomaszewska, A. Wiktorow, J. Monkiewicz (red.), *Nadużycia wobec konsumentów na rynku finansowym: wykrywanie, przeciwdziałanie, zapobieganie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Rutkowska-Tomaszewska, E. (2020b). Prawo ochrony konsumenta usług finansowych w świetle założenia racjonalnego ustawodawcy: kilka wybranych uwag. *Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji*, 120(2). <https://doi.org/10.19195/0137-1134.120.85>.
- Rutkowska-Tomaszewska, E. i Choptiany, W. (2020). Supervision of the Polish Financial Supervision Authority over non-domestic entities on the consumer credit market in Poland and borrower protection. *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego*, (8), 26–35. <https://doi.org/0000-0002-8710-5870>.
- Rutkowska-Tomaszewska, E. i Zwaliński, A. (2021). Umowne i ustawowe rozwiązania dotyczące „wakacji kredytowych” w sytuacji pandemii COVID-19: prawo – praktyka – a rzeczywista ochrona kredytobiorcy konsumenta. *internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny*, (7), 100–120.
- Rzetecka-Gil, A. (2011). *Kodeks cywilny. Komentarz. Zobowiązania – część ogólna*. Komentarz do art. 385 (1) Kodeksu cywilnego. Lex/el.